

K.T.

Unîversîteya Artukluyî ya Mêrdînî
Enstîtuya Ziwananê Ganîyan yê Tirkîya
Şaxê Mayzanistê Ziwan û Kulturê Kurdan
Projeyê Lîsanso Berz

15 DEYÎRÊ (KLAMÊ) ÇEWLÎGÊ, VATEYÊ Û HÎKAYEYANÊ ÎNAN SERO

Ahmet Nuri YOLCU

21721033

Şêwirmend

Doç.Dr. İlyas AKMAN

Mêrdîn 2022

TAAHHÜTNAME

TÜRKİYE’DE YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum ‘’ **15 DEYÎRÊ (KLAMÊ) ÇEWLÎGÊ VATEYÊ Û HÎKAYEYANÊ ÎNAN SERO**’’ adlı tezin/projenin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin/projemin kağıt ve elektronik kopyalarının Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin/Projemin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Projemin sadece Mardin Artuklu Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Projemin ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/projemin tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../.....

Ahmet Nuri YOLCU

KABUL VE ONAY

Ahmet Nuri YOLCU tarafından hazırlanan **15 DEYÎRÊ (KLAMÊ) ÇEWLÎGÊ VATEYÊ Û HÎKAYEYANÊ ÎNAN SERO** adındaki çalışma, 12.12.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Türkiye'de Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalında **YÜKSEK LİSANS PROJESİ** olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

DOÇ. DR. İlyas AKMAN

DOÇ. DR. Ahmet KIRKAN

DOÇ. DR. Nurettin BELTEKİN

KILMÎYE

Na xebate de, ma mûzîk çinayo û taybetmendîye mûzîk çinayo? sero etûde xo kenê û 15 deyîrî Çewlîgî yê Zazakî pê vateyê û hîkayeyanê înan tehlîl kene. Ma xebatê xo de pêçigêrayîşane wareyan kesane xûsûsan, meqaleyan û çend kitabana ra îstîfade kerdî.

Vêrcû zazakî de tenya edebîyatê fekî averşîyîbî, seba ney muzîk hîkayeyan de, sanikan de, çibenokan lezvatayan de tim û time estbîyo. Na xebat de zî armanc deyîranê çewlîg ra varyantanê înan ke nêûsîyayê înan mojnayîş û behsê hîkayeyanê înan kerdîşo.

Kilîçekuyî : Mûzîk, Hîkayeyî, Çewlîg, Zazakî

ÖZET

Bu çalışmamızda müzik nedir ve müziğin özellikleri nelerdir? i inceleyip 15 Zazaca Bingöl şarkısını sözleri ve hikayeleriyle tahlil edeceğiz. Çalışmamızda saha araştırmasıyla özel kişilerden, makale ve kitaplardan faydalanılmıştır. Önceleri Zazaca'da yalnızca sözlü edebiyat gelişmiş ve bu sebeple müzik hikayelerde, öykülerde, bilmecelerde ve tekerlemelerde hep varolmuştur Bu çalışmadak, amaç Bingöl şarkılarının yazılmamış varyantlarını göstermek ve hikayelerinden bahsetmektir.

Anahtar Sözcükler: Müzik, Hikaye, Bingöl, Zazaca

ABSTRACT

In this study, we will focus what is the music and what are its features? And we will analyze 15 Zazaki Bingol songs with their lyrics and stories. In our study, we benefited from private individuals, articles and books through field research. In the past, only oral literature developed in Zazaki, and therefore music has always existed in stories, riddles and nursery rhymes. The aim of this study is to show the unwritten variants of Bingol songs and to talk about their stories.

Key Words: Music, Stories, Bingol, Zazaki

TEDEYÎ

KILMÎYE.....	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
TEDEYÎ.....	VII
KILMNÛŞTE.....	VIII
VATEYO VERÊN.....	IX
DESTPEK.....	X

1. BEŞO YEWIN

MÛZİK ÇINAYO? TAYBETMENDÎYE MÛZİK Û DÎNYA DE BEDİLÎYAYÎŞE MÛZİKÎ.....	1
--	---

2. BEŞO DÎYIN

VATEYÊ 15 DEYÎRÊ ÇEWLÎG Û HÎKAYEYANÊ ÎNAN.....	4
2.1. Loy Zava.....	4
2.2. Le Dezawo.....	5
2.3. Leyro Mirî.....	5
2.4. Malla Lorî.....	7
2.5. Day Bego Vuno.....	8
2.6. Day Leyro.....	9

2.7. Nara Min.....	10
2.8. Dedkeyna.....	11
2.9. De Gîdî Gîdî Xone Hecî.....	12
2.10. Hûs Mih.....	13
2.11. Eyşe.....	16
2.12. Hoy Daye.....	17
2.13. Germikon.....	18
2.14. Awkê Kaşûn.....	19
2.15. Hêlla Hêlla.....	20
PEYNÎ.....	22
ÇIMEYÎ.....	23

KILMNUŞTEYÎ

usb: u sewbîna

VATEYO VERÊN

Na xebatê de mi waşt ke mintiqayane cîyayanê Çewlîg de hetê meqam û vateyan ra bedilîyayîşe deyîran sero vinderî. Ez zî bi xo qecetîya xo ra mûzîk de elaqedar bena û seba ney na xebat mi re bikeyf derbas bi. Heta na xebatê seba ke hetkarîye min û embazanê mi kerdê û ma re zaf çîyane erjîyayeyan musnayê mamosteyanê xo ye Prof.Dr. Abdurrahman ADAK, Doç. Dr. İlyas AKMAN, Doç. Dr. Ahmet KIRKAN û Mehmet YONAT re spas kena.

Ahmet Nuri YOLCU

21721033

DESTPÊK

Ziwannasî de mûzîke dîsîplîne ka zaf girînga. Pê xebetnayîşê harmoni û pê xebetnayîşê çekuyan hîkayeyan viraştiş, ganî goreyê venge, rîtm, metronom û xurtîya vengê bivirazîyo. Na zî mojnena ke deyîr viraştişê de yew sisteme ka matematîk esta. Ez na xebatê xo de zî deyîrane Çewlîg ra varyantanê cîyayan sera vindena û wazena ke cîya cîya cayanê Çewlîge de matematîkê deyîran û goreyê bi no matematîk bedilîyayîşe vateyane deyîran senî bîyo bîmojna. Mi hîkayeyane deyîran û vateyane deyîran zafane kesane kokiman ra girewte û mi waşt ke varyantê her deyîrî wa yewna caye û yewna kese ra biba.

Deyîranê Çewlîgî de babete hîkayeyan zaf manenê yewbînan. Babetê deyîran zafane qehremanî, eşq, hesretê welat, merdişê bîyo. No semed ra yew neqarat yan zî yew cûmle bitemamî beno ke yewna deyîr de raste ma bêro la goreye mi na nêmojnena ke ey deyîrî yew çimeyî ra vecîyayî werte. Sewbîna zî hîsane deyîranê Çewlîgê rey rey kompleks beno yanê beno ke Çewlîgîjî verê deyîra ke merdişê merdiman sera nûsîyayî vera govend bîgerî û deyîranê govende de zî ronîşî u bibermî. Goreyê mi na zî giredayîye sosyolojîye bajarî û bingeyê hîkayeyanê deyîran de nimate ya. Bêşa dîyin de vateyê û hîkayeyane na deyîran esta.

BEŞO YEWIN

MÛZİK ÇINA YO? TAYBETMENDÎYE MÛZİK Û DÎNYA DE BEDİLÎYAYÎŞE MÛZİKÎ

Goreye vatişanê çimeyanê vêrînan, însanan wextanê paleolîtîk de mixarayanê xo de esteye heywanan qulkerdî û ey esteyan pifkerdî. Uca ra enstrûmano ewil avan bîyo. Cwapey boçikanê estoran, loqleyanê pisîngan, u posteyê cîya heywanan ra enstrûmanan virazîyayo.

“Mûzîk bîyayîşe însanan ra dest pêkerdo. Mûzîk na proses de tenya tercûmanê hîsanê ma ney her qismê heyate ma re tesîre xo xeylê zaf bîyo.”(Îmik, Haşhaş, 2020, s.196)

“Deyîra ewilîn ke însanî eşkayê notasyone ci deşîfre bikerî ê aîde Sûmerana û 3400 serrî ya. 1950 de bajaro entîk Ugarît de sêr tabletan ra ke vecîyayî eslê xo de yew duayî bi. 1972 de Asurolog Anne Draffkorn Kilmer na deyîre deşîfreyê dîyatonîko hewt notayîn kerda. ” (Bağdatlı, 2017, s. 1)

Mûzîk cuye de mefhûmane tewr kehanan ra yewo. Mîyane seserran de wextanê û însananê ey rojan de, ey komelê ke însanan ra virazîyaya goreyê înan xo zêdeneno, xo newe keno, xo aver beno û reseno nikayî. Mûzîk bîyayîşe xo ye ewilîn ra semede însanan û komelan xo îfadekerdiş, pênerkerdiş, vatiş û rayîre yewbînî reyde tekîlî ronayîşî şuxilîyayo.

Ma ziwano fekkî û ziwano mûzîkal bîyarê têver ma vînenê ke fekkî mûzîkal de taybetmendîye karekterîstîko tewr mûhîm açarnayîşê nêbîyayîşo. Mûzîk ziwane ka hetê her kesî ra yeno fehmkerdene yo. Însananê komelê pê mûzîk eşkenê hîsanê xo ye tewr basît ra heta hîsane xo ye tewr xorîn îfade bikerî.

“Rayîre cigêrayîşe mûzîk û komel, komele ka sera xebatan benê tarîx, kûltûr, ekonomi, perwerde usb. heme averşîyayîş û bedilîyayîşan sera vindertiş ra derbas beno. ” (Türkmen, Türkmen, 2012, s. 42)

Ma zane ke cigarayîşî muzîkî de vengê tewr kehan 160 serrî cwaver bi destê Martinville qeyd bîyo. Na qeyd ra ver venge deyîrane ke nûşteyî bîyo ma qet nêşkenî bigoşdarî. Eke winasî yew şanse mî bibîyene mi waştene ke vengê Feqîye Teyran bigoştarî. Kurdan mîyan de mûzîkî her dem ganî û miqeddes bîyo la çî heyf ke Kurdî yewbînî ra bîyî cîya û mûzîkê Kurdan sero yew metodeka nûstekî nêmena.

Entîk Yûnan de filozofane girdan mûzîk sero nûşteyanê xeylî mûhîmê nûştê. Eslê xo de meseleyanê nê nûşteyan polîtîko. ‘Dewlet’ê Platon de û ‘Politicia’ ye Arîstoteles de babet bîyayîşe mûzîkê kesek zî şaş nêverdeno.’ (Türkmen, Türkmen, 2012, s. 69)

Platon vato ke ‘Îdarekarî û eye ke îdare benê heme ruheweşîye komelan girêdayîye perwerdeyê mûzîko. No semed ra mûzîk ganî bibo binge yê perwerdeyî ferdî û komelkî.’

‘Însan çaxanê tewr vêrênan ra heta nê rojan mûzîkî sey keyf kerdiş, bêhna xo girewtiş, perwerdeyî, eskerî, terapî, dînî, rehabîlîteyî, eştene bazarî, weşîye usb. waran de sey wesayîtek xebitnayo.’ (Angı, 2013 s.59)

Dînya de enstrûmanan çîqas ke zêde bîyo hende zî tewirane metotan vecîyayî, enstrûmananê Mezopotamya, Rojhilata dûrî û ey Ereban hetê Ewropayî şîyî û ney metodî neweyan pey xebatanê zanistan ameyê pêser û seserra 15 inde Ewropa de mûzîkê şarî hêdî hêdî bedilîyayo û mûzîka klasîk dest pêkerdo. Orkestrayan û Senfonîyan nîyayê ro û ûnîversîteyan de beşane mûzîkî caye xo girewtê.

‘Mîyane mûzîke komelanê vêrênan de zafane mojnayîşe cuye û merge de tesîre ka efsunin bîyo. Mûzîk bi tewiranê xo mîyane tarîxe de menaya xo ya razberî vindî nêkerdo goreye vatişê Fubini’ fikre mûzîk hetêk ra tarîxe mûzîk de hetê bine ra zî dîsîpîlîne ke mûzîkî xo re kerde objeyek heme temîyan de hêzdar bîyî; matematîk, psîkolojî, fîzîkaakûstîk, sosyolojîya mûzîk, ziwannasî usb. No semedra no qeyde yew labîrente de vindîbîyayîş asano. La reyna zî qet şîk tedê çinyo ke, eke mûzîk elaqeyê tewir merdîman kerda zêde na mojnena ke mûzîk formanê cîyayan de her kesî re tewir tewir hîsan dano.’ (Çuhadar, 2016 s.217-218)

Seserra 19 inde Afrîka ra koçê Amerîka dest pêkerdo û Amerîka Afrîkayîjan sey koleyan xebîtnayê û na xebatkarên sîstemî re serewedarîtê û na mesela zî pey mûzîkî xebîtnayî. Na wextê de muzîke blues û jazz vecîyayê û heme dînya de vila bîyê. Tayê mûzîka nê şaranê zî tenya mîyane şarê xo de mendê hetta zafanê zî bîyî vindî. Zazakî mûzîk zî eynan ra yewo.

“Mehsulê kûltûrê fekkî, metnanê nûstekî ra mehhrumê. Çûnkê kûltûrê fekkî de tenya metnan ‘veng’-‘temsîl’ û ‘îcrakerdişê şîra temsîlî’ esto. No metnan bê mûzîk nêbeno û tede zafane rîtm esto çûnke rîtm vîrardişê çekuyan asan keno.”(Alay, 2018 s.911)

Wextanê vêrênan de deyîranê zazakî sey dengbejî ameye vatiş la wextê moderne de enstrûmanan kewtê mîyane mûzîkê zazakî (elewîyan). Ma nimuneyanê deyîran ra na bedilîyayîşe hîna weş fehm kene.

“Kûltûre şaranê fekkî de Raye Heq-Elewî, kirmanc/zaza û kirdas/kurmanc an de goreyê bawerîye şarî bitembur û bifekkî tradisyonel caardene esto. No edet îslam ra ver seserran ra Mezopotamya de ziwan bi ziwan, têl bi têl heta ewroyî ameyo.” (Alay,2018 s.912)

Ewro her çiqas mûzîkê dijîtalî û mûzîkê leza serfkerdê aver şêro zî, muqeddesîya mûzîkî cîya cîya cayane dînya de hima zî xo paweno. Mûzîkê vêrên semedo ke qeyd çinêbîyo merdimî vêrênî ey deyîran pey rîtm û pey cidîyetî eştê binhîşê xo u qet xo vîra zî nêkerdî. La nika yew deyîre ka dijîtalî tewr zaf 3 aşme cwapey beno vindî.

“Goreye teknolojîya ewroyî merdimê eşkenê biresê tewiranê mûzîkî hemînê. Zaf kes mûzîkanê dijîtalê înternet ra anê war û parve kenê semedê goştarî kerdiş û depo kerdişê wesayîtane berdbaran şixulnenê.” (Boşnak, Kurt, Yaman, 2017)

Mûzîkologo namdar Curt Sachs vato ke: “Vengê însan enstrumano tewr vêrêno û mûzîk pey deyîrbazîye însanan dest pêkerdo.Însano ke waşto yew nîzame bido

vengê xo di tewire rayîre vatişê dîyo; ey ewilîn logogenîk de vateyanê deyîrî vengê vatox ra hîna mûhîma û vengê deyîrbaz têna yew wesayîteka, ey diyîn pathogenîk de mûhîmîya vengê, vateyan ra hîna zêdêra.’’(10) Pey na vateyan ma eşkenê vace ke dengbejî forme ka zaf kehana û dengbejî hem vatişê logogenîk hem zî pathogenîk pîya şixulnayê.

BEŞO DÎYİN
VATEYÊ ÇEND DEYÎRÊ ÇEWLÎG Û
HÎKAYEYANÊ ÎNAN

2.1. Loy Zava

Hîkayeya deyîre ‘Loy Zava’ de di bira yî zer kewtî di wayî sey hîkayeya Mem û Zîne û keyeyê birayan bira yo pîle re keyna ya pîle waştî û dewa virazîyaya la semedê keynaya qijê zî bawkê kênan soz dayo yewna kesî û veyveyê bira yo pîl û waya pîle de na deyîre hetê bîra yo qijkêk ra ameyo vatene.

Loy loy zava loy loy zava

Loy loy zava keko bra zava

Hegawo pîlo filhono loy loy zava

Hegawo pîlo filhono keko bra zava

Yew ho mîyondo aw dono loy loy zava

Yew ho mîyondo aw dono keko bra zava

Monen bawkê kenono loy loy zava

Monen bawkê kenono keko bra zava

Keyna qije ma nêdono loy loy zava

Keyna qije ma nêdono keko bra zava

Înşala kîyed mono loy loy zava

Înşala kîd bimoto keko bra zava

Hetan roje qîyomo loy loy zava

Hetan roje qîyomo keko bra zava

Loy loy zava loy loy zava

Loy loy zava keko bra zava

Çime: Dewa Musyan ra H. İbrahim Elaltunkara

2.2. Le Dezawo

Nameye Mahmut ke vêreno kaçaxçî yo. Mahmut dedkeynaya xo de zewecîyeno yew tûtê înan beno. Mahmut rojêk reyna şino binexet ra mal bîyaro la paye nano mayîn sero û mireno. Dewlet zî heta ke tespît bikero cenazeya Mahmut nêdano û xebere resena keye Mahmutî û dedkenaya ci hem zî cinîya ci Mahmutî re lornena.

Le dezawo hoy dezawo,

Le dezawo mahmudo birawo,

Rayê dewonê ma geryê,

Tîron hukmat edelyayî.

Mektuba dezayê mi cebiryayî,

Helaq deze mi radawo,

Helaq axayê mi radawo,

Qey mi rê tawa nêvawo.

Derguşa çewreş roca caverdawo,

Le dezawo hoy dezawo,

Le dezawo mahmudo birawo.

Çime: Dewe Azîzan ra Hasan Kuş

2.3.Leyro Mirî

Hesen dewe Saricon ra yew xort bîyo. Hesen şîyo esker û uca de merdo seba ke heme dewe zana ke dadîya Hesen, Hesenî ra zaf hes keno kes nêşkeno ke dadîya ci re vaco Hesen merdo la wexta ke cenaza anê û benê nêzdî dadîyaHesen hîs kena û hima cenaza nêresaya dewe xo bi xo nê vateyan lornena.

Mongê omê helê şono

Leyro limin biya piç piçê cîronono

Leyro mirî leyro mirî

Leyro mirî mi tênarî

Leyro limin aşm vejîyena aşma zerdo

Leyro limin cilon Hesêni mîyond rakerdo

Leyro limin wa tîjê sivê bonu akerdo

Leyro mirî leyro mirî

Ax leyro mirî leyro mirî

Leyro mirî mi tênarî

Leyro mirî leyro mirî leyro mirî leyro mirî

Leyro mirî mi tênarî

Eman canê mi cîgerê mirî

Qedêr Alley ez sekirî

Leyro limin sêr Saricon pîyer kerrîyo

Binê Saricon pîyer kerrîyo

Leyro limin mi dî cinazê Hesenê mi cuerd omîyo

Leyro mirî mi tênari

Ax leyro mirî leyro mirî

Leyro mirî mi tênari

Çime: Dewe Saricon ra Hûnermend Ciwan Adar

2.4.Malla Lorî

Rençber Ezîz wextê xo de kolonyalîzma aliman pey na deyîre xo şîrove kerdo.

Mallay malla dewe mawo

Bidîn ci fitrun, zikawo

Ço vun keliyê dadiyê mawo

Lorî lorî malla lorî

Esselat u wesselat malla gueşt wen ma turaq

Seet heştid ho dayrî do

Miyon cematid ho sarî do

Mi wi u ya zit dî derîdo lorî, lorî, miftî lorî!

Esselat û wesselât,

Miftî wiskî wen, ma awk

Hecî şîyo Mekke û medînawo

Ma pîyor şî lewna destawo

Şar radyun ard, mir xurmawo lorî, lorî, heci lorî!

Şarîr têtîb ard, mir tîzbawo lorî, lorî, heci lorî!

Esselat û wesselât,

Hecî pê fêk tuyer pat

Çime: Rençber Ezîz – Lorî (youtube)

2.5. Day Bego Vuno

Wextek di birayê feqîr û bêkes koyane çewlîg de gawontî kenê. Seba ke kese înan çîno time pîya xebetîyenî û pîya gêrenê. Rojek birayo pîle kendalêk ra linge ci şeqitîyeno, keweno û mireno dima birayo qijkek her caye ke kekê xo de pîya gêyrayî ay cayan de lorikan vano u na deyîr zî mergê dewe Lûeton de vacîyeno.

Day bego vuno

Day mîro şuno

Day hevalon derdê mi girono

Ez û begê xwu ma gawonî

Ma gawonî guon guelikonî

Ma dewar bîn mergê Luetonî

Ma dewar bîn mergê osmonî

Mergê osmon mergê ka berza

Tede esta awekî serda

Mi werda begê mi nêwerda

Day şîka derga ha bêrî verda

Day bego vuno

Day mîro şuno

Day embazon derdê mi girono

Day taştê min û biraye mi di nuni

Ma çî biwer çî bidî der cîrononî

Bego vuno

Mîro şuno

Hevalon derdê mi girono

Day nomey begê mi no elîyo

Day hem elîyo hem zî welîyo

Delalê rehme îlahîyoDay bego vuno

Day mîro vuno

Day hevalon derdê mi girono

Çime: Darahenî ra Hûnermend Mücahit Göker

2.6. Day Leyro

Camêrdek zer keweno keynekêk keyna nêdanê ci û xîyalê xo de vano ma zewicîyayî û vacîyeno la dima raştî yeno vîyrî u qarîyeno vateyane xo açarneno realîte sero. Xeylî varyantê na deyîr zî çewlîg de veyveyan de hima ra zî vacîyeno.

Hewa yen hewa cêrî

Day leyro leyro leyro

Hewa yen hewa cêrî

Zerenca boronay mi

Şiknen gilê tûyerî

Day lero lero lero

Şiknen gilê gozêrî

Zerenca boronay mi

Cilon ma ber sêr bonî

Day leyro leyro leyro

Cilon ma ber dîyarî

Zerenca boronay mi

Dadî bavî ra mîyonî

Day lero lero lero

Qal qisey ma gironî

Zerenca boronay mi

Qeder bib ez ti bîyarî

Day leyro leyro leyro

Qeder çin ez sebikerî

Zerenca boronay mi

Waştîye mi keyne şarî

Day leyro leyro leyro

Tim ti xîyal bikerî

Zerenca boronay mi

Day leyro leyro leyro

Zerenca boronay mi

Çime : Dewe Xelîfan ra Bava Yılmaz

2.7. Nara Min

Kezaya Çewlîg Gexî de xortek zer keweno yew berîvane û berîvan nêwazena xort reyde birema yan zî bizewica û dima xort wina vacîyeno.

Binê sivincî de vindeta

Fistûno sêr gureto pira

Por û biskûnê xo tadûna

Gonîya gencûn girnena

Narîne narîne nara min

Dew kil-kilê yara min

Narîne şîya pê bonîra

Ez zî şîya pê dimera

Mi va, bê mi de bireme

Aye vat ki, de şo budela!

Narîne narîne nara min

Dew kil-kilê yara min

Çime : Gexîra Hûnermend Ali Doğan Gönültaş

2.8. Dedkeyna :

Xortêk zer keweno dadkeynaya xo la dadkeynaya ci nêwazena şêra hetê xort û na vateyî vacîyenê.

Dedi dedi keyna dedkeyna

Homay sînena ti bîyer tîya

Dedkeyna bîy pê bonî

Ma xwîr çend qalon kenî

Axayî begî to benî

To mi re nêverdenî

Say sayêre baxçê ma

Mêndîle dest xuertona

Homay sînena ti bîyer tîya

Çime : Dewe Xelîfan ra Abdurrahman Yılmaz

2.9. De Gîdî Gîdî Xone Hecî

Çewlîg de keynayêk herbe cîhaneya ewilin de waştêy ci mireno ya zî nadeyîr
erzena waştêy xo ser. Dima na deyîre Çewlîg de bena deyîra govende.

De gîdî gîdî Xoney Hecî

Sêr bon Hecî yo mêyduno

Bin bon Hecî yo mêyduno

Yo mêydune astuerono

Yo mêydune kehîlono

De gîdî gîdî de gîdî gîdî

De gîdî gîdî Xone Hecî

Riza beg mahîn gay dono

Hecî beg qalin Xon dono

De gîdî gîdî de gîdî gîdî

De gîdî gîdî Xoney Hecî

Xonê Hecî gulbarêka

Şew doruna ruej feleka

Dest Xon bîger Xon qijkeka

Dest Xon bîger hêt mereka

Zuar pêmekê Xon qijkeka

De gîdî gîdî de gîdî gîdî

De gîdî gîdî Xone Hecî

Çime :Dewe Çonra Sal Berf (Di varyante na deyîrezî kovara ‘RojaNewe’ de û ‘Zazaca Edebiyatından Örneker-Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü Yayınları’ de nusîyaya la mi waşt ke yewna cîya varyante ci zî ez binusa.)

2.10. Hûs Mih (Deyîra Zeyn) :

Zeyneb, Hûseyîn vîna û zer kewena ci. La Hûs Mih bar keno şino Edena û dadîya Zeyneb zî Zeynebî yewna kes de zewêcnena û seba ney Zeyneb dadîya xo ra hes nêkena û Hûseyîn zî qet xo vîra nêkena. Çend qismanê deyîr de sey dîyalog vacîyen re re vateyane bavî Zeyneb û vateyane Hûseyîn zî derbas bene.

Nê la çirrik verê çemona

Nê la honik ben bin baxçên derono

Ne la daye ez dawis kerd laj dergono

Nê la wisar qedîya kowt omnono

Nê la yena çiftcê way mellono

Nê la ez ronîsto bin daron mazêrono

Nê la cêr ome cîpa mûhendîsono

Nê la vîyeritra şîyî koyer Seh Elîyono

Nê la ez şîya çatê rayêrono

Nê la ez kota cîpe mûhendîsono

Nê la vêr yi tada çêm dêrono

Nê la mi ke a derî dadayî mawo

Nê la ço warênî kil rindono

Nê la yow jo bikîr derê mîyono

Nê la çirrey textê de nêmono

Nê la mikerd vîra yâre deyîrono

Nê la babalix mi Ehm şêr ra o mi dîyî mawo

Nê la va Zêynem ti ha şina çawo

Nê la mi va xatirib tûêr mi bilêta xo birnawo

Nê la ez ha şona Edenawo

Nê la şîye Edena yenîbêmehlawo

Nê la mira von Yildiz ablawo

Nê la mi ti ra nomey xo raşt nêwawo

Nê la xeyr qenê omîb Zeynebawo

Nê la zêynem zêynem ti nêmona

Kêynem sote mona ti ecebo xo deyrona

Nê la Hec Hûsnî bîyo hecîyo

Nê la ma re herînayo di seplîyo

Nê la Hesmahemalî bîyo sofiyo

Nê la Mist Mih Hûs îso terîyo

Nê la Hûs Mih kê mi rewra nêdîyo

Nê la heway mi dî derê bêrîyo

Nê la ay day daye kênaherî

Nê la to ez kerda qalon xeberî

Nê la Hûs Mih honu mi verawo

Nê la hesir geyra mi çimono

Nê la Hûs va Zeyne derdê tu çinawo

Nê la Hûso dêrd mi gonî şîyawo

Nê la Hûso to ez xapînawo

Nê la xapînawo caverdawo

Nê la Zeynê yow şîyo xal mi ra vawo

Nê la xal hecî qebul nêkewo

Nê la serê derî de valêrî

Nê la bejnê Zêynem qibaxeyrê

Nê la cijê Zeyna mi gilêrî

Zeyneb xorta cijon ti biwerî

Nê la day daye ti mi daya Elîgoşê Welî

Nê la way de daye keynay herî

Nê la to ez kerda qalon xeberî

Nê la mi ke ya kiftê teyberono

Nê la veng yen vengê deyîrono

Nê la Şîk Hel ber vend dono

Nê la Şîk çim çîn pê mi ravono

Nê la de way daye keynêherî

Nê la to ez kerdaqalonxeber

Çime :Dewe Alaaddîn ra Sevtap Bolkan

2.11. Eyşe

Eyşe bajar ra yena dewe dewicê zî vêrcû keynaye ka sey Eyş nêdiyê. Eyşe hem zaf rind bîya hem zî cil û bergê ci goreyê dewican biney rehet bîya. Xortê dewe zî pîyer dimê Eyşe ra gêrayî la Eyşe rîye nêdayo kesî û mîyane înan ra xortêk na qiseyan bimelodî vato.

Herê Eyşe îna mekir

Dela pîse îna mekir

Mîyon dewe ra çengli mekir

Xuerton şar keder mekir

Eyş avê zerê şuşîya

Hem çila hem qaz yaxîya

Eşqije çermûgîya

Mişmişe melatîya

Keynaya yow axayîya

Here Eyşe sey to nîya

Delê pîse sey to nîya

Çime : Dewe Xelîfan ra Ömer Yolcu

2.12. Hoy Daye

Xortêk zer keweno keynaya Ehmed Ehmedûnû Ehmed Ehmedûn ra zaf terseno semede ey ra terseno kesêk ra vaco ez keynaya Ehmed Ehmedûn ra hes kena. Dima veyveyek de vano hem ez zerrîye xo vacerî hem zî wa her kes mi fehm nêko.

Hoy Dayê Dayê

Hoy dayê dayê, hoy dayê dayê, hoy dayê dayê derd girûnê

Hoy dayê dayê, hoy dayê dayê, hoy dayê dayê dayka minê

Dayka min Kurdistan e, hoy dayê dayê, hoy dayê dayê

Ca û meskenê me Kurdan e, hoy dayê dayê derd girûnê

Cêrd yena çutê dedkênûno, hoy dayê dayê hoy dayê dayê

Ho dest de destê gûlûno, hoy dayê dayê dayka minê

Yew veciyawo lewê bûnûno, hoy dayê dayê hoy dayê dayê

Mûneno Ehmêd Ehmedûno, hoy dayê dayê derd girûnê

Mûneno baykê kênûno, hoy dayê dayê hoy dayê dayê

Hoy dayê dayê, hoy dayê dayê, hoy dayê dayê derd girûnê

Hoy dayê dayê, hoy dayê dayê, hoy dayê dayê dayka minê

Çime :Çewlîgra Abdulkadir Bayram

2.13. Germikon

Rençberêk zer keweno berîvanek la berîvan qet nêwazena hetê rençber ra şêraû
rençber hesretîra nêweş keweno u qiseyanê xo erzeno berîvan ser.

Here bîye ma şinê ina germikon

Delal bîye ma şinê ina germikon

Herê ez çînena ti girzêko

Delal ez çînena ti girzêko

Herê lingê ti dejên solon xwuko

Delal lingê ti dejên solon xwuko

Herê dest ti cemedîyên pistin xwuko

Delal dest ti cemedîyên pistin xwuko

Herê aşm vejîyena gulvarêko

Delal aşm vejîyena gulvarêko

Derê bîye ma şinê ina germikon

Herê ez çînena ti girzêko

Çime :Dewe Zeyneb ra Ali Rıza Elçi

2.14. Awkê Kaşûn

Xeylî varyante na deyîrê esta her ca de yewna hîkaye vacîyena la ez goreyê çimeyê xo vatişê Ûmût Karaca nûsena. Xortêk zer keweno keynaya mellê keynaya mellê zî goreye vatişan zaf xemlnayî bîya û xora zaf hes kerda. La hayaya ci lajêk ra çinîya û bênatêyî keyeyane înan de dewa esta u yewbînan re dişmenîye kenî. Xort serwedareno keyeyan û wazeno kêynek biremno la kêynek nêwazena birema û nêwazena vateyê bavîya xo ra bivêca.

Awkê kaşûn wûşena lê leminê leyro leminê

Awkê kaşûn wûşena gîdî cêrra cûwar sûrmelîya

Kêynek ha xo ver şuwena lêlê, liminê hawar liminê

Kêynek ha xo ver şuwena gîdî cêrra cuwar surmelîya

Ez nizon kêynê kumîya lêlê, liminê hawar liminê

Ez nizon kêynê kumîya gîdî cêrra cuwar sûrmelîya

Zerrê mi cirî helyena lêlê, liminê hawar liminê

Zerrê mi cirî helyena gîdî cêrra cuwar sûrmelîya

Destmaj sibay vêr gena gidî cêrra cuwar sûrmelîya

Du'ayê muradî wazena leminê oy leminê

Du'ayêmuradî wazena gîdî cêrra cuwar sûrmelîya

Awkê kaşon wişena gidî cîyera cuwar kilkêrdîya

Qeder biv ez tu bêrî oy oy leminê lêyro ha lêyro

Qeder çîn ez sekêrî gidî cêrra cuwar surmelîya

Wûsar bîyer ez tu bêrî oy oy leminê lêyro ha lêyro

Payîz bîyer ez tu bêrî gidî cêrra cuwar surmelîya

Çime : Dewe Xelîfan ra Hûnermend Umut Karaca

2.15. Hêlla Hêlla

Xortêk seba xebatê dewe ra şino Stenbol û çend serrî anêgêreno dewe. Çend serrî dima agêreno dewe û keynekêk vînenî û zer keweno ci şino pers keno vano na keyna kama kam keyera ya. Bacê fehm keno ke keynaya xal eya ke bîya girdê û hedî şaş maneno û na deyîrê vano.

Hêlla hêlla hêlla hêlla

Delîl delîl xal xalkêna

Delîl ma şinî in lewono

Şima'z bîeren in lewono

Ma vînenî şar in dewono

Çib kêneka hend narîna

Çib hurmêka hend narîna

Şima bidîyen ya senîna

Ti xwîr bidîyen ya senîna

Hêlla hêlla hêlla hêlla

Delîl delîl xal xalkêna

Çime : Dewe Çon ra Hamza Korkutata

PEYNÎ

Deyîranê Çewlîgê geleri de ca bi ca meqaman de ferq virazîyayo. Ma vacê ke deyîrê Hêlla Hêlla hetê Darahênî de meqamê ci hîcaza la hetê Sekeran û Kanîreş de meqamê ci bena ûşşak. Ma eşkenê vacê ke hetê Darahênî bandorê mûzîka Dîyarbekir de hetê Kanîreş zî bandorê mûzîka Serhet de mendo. Çunkê hîcaz hîna zaf mintiqaya Dîyarbekir de uşşak zî hîna zaf mintiqaya Serhet de esto. Hetê Gêxî û Karêr de zî tewr zaf meqamê hûseynîk xebetnayê na zî elaqeyê bandorê cemanê Elewîyan û muqeddesîya temburî esto. Çunkê tembur hîna zaf meqamanê hûseynîk de cenîyeno. Hetê dewanê Pali zî zafane meqamanê nîhavend û saba xebetnayî uca de zî hem semedê nêzdîtîya Koyê Sipî ra bandorê Dîyarbekir û Xarpêt zî tedê esta.

Deyîranê Çewlîg wazena lorik biba yan zî yê hesret û welat biba her tim Çewlîgîjî ney forman kerdê formê govendê. Yanî şima eşkenê bivînê ke mîyane deyîr de meseleyanê giranan derbas beno rê rê kesêk mireno kesêk bermeno la Çewlîgîjî na deyîran het de govend genî. Na zî mojnena ke hewcedarîya şarê maçî yo.

Seba ke vêrcû nûştiş û metod mîyane zazayan de çinêbî vateyanê deyîran fek bi fek vila bîyî û her ca de vateyanê deyîran bedilîyayê. Ma zanê ke mûdaxeleyî xebatê folklorîkan nêbeno la goreyê mi na zî yew dewlemendîye kulturê ma ya.

ÇIMEYÎ

Ünal İmik ve Sinan Haşhaş, ‘‘Müzik Nedir ve Hayatımızın Neresindedir’’ *IJCAİnönü Üniversitesi Kültür veSanat Dergisi* Volume/Cilt: 6 No/Sayı: 2 (2020) s. 196-197

Melda Bağdatlı, ‘‘Müzik İnsanlıkla Yaşıt’’ , <https://kurious.ku.edu.tr/muzik-insanlikla-yasit/> s. 1

Emel Funda Türkmen, Uğur Türkmen, ‘‘Müziksel Değişim ve Dönüşüm’’ 1945–1946 *Akbaba Dergisi Örneği* s.35(Afyon Kocatepe Üniversitesi/Devlet Konservatuarı)

Emel Funda Türkmen, Uğur Türkmen, ‘‘Müziksel Değişim ve Dönüşüm’’ 1945–1946 *Akbaba Dergisi Örneği* s.38(Afyon Kocatepe Üniversitesi/Devlet Konservatuarı)

Çiğdem Eda Angı "Müzik Kavramı ve Türkiye’de Dinlenen Bazı Müzik Türleri".

İdil 2.10 (2013): 59

C. Hakan Çuhadar "Müzik ve Müzik Eğitimi" *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 25, Sayı 1, 2016, S. 217-218

Okan Alay. "Sözlü Kültür Bağlamında Kırmancca (Zazaca) Şiirsel/Ezgili Anlatım Geleneği, İşleyişi ve Özellikleri" *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi/Journal of OrientalScientificResearch (JOSR)ISSN:1308-9633Ağustos-2018 Cilt:10 Sayı:3 (21) / August-2018 Volume:10 Issue:3(21)s.911[(Ong 1995: 48-52).]*

Okan Alay "Sözlü Kültür Bağlamında Kırmancca (Zazaca) Şiirsel/Ezgili Anlatım Geleneği, İşleyişi ve Özellikleri" *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi/Journal of OrientalScientificResearch (JOSR) ISSN:1308-9633 Ağustos-2018 Cilt:10 Sayı:3 (21) / August-2018 Volume:10 Issue:3(21) s.912/Hozanlık-Deyîrbazlık-Halk Şairliği*

Mehmet Boşnak , Akif Hakan Kurt ve Selma Yaman (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tıp Fakültesi) "Beynimizin Müzik Fizyolojisi/Music Physiology Of Our Brain " *dergipark.org.tr Yıl 2017, Cilt 12, Sayı 1 s. 1*

Gizem Mutlu Kaya, "Müziğin doğuşu" *mozartcultures.com* 22.07. 2018 s.1

‘Loy Zava’ dewe Musyon ra H. İbrahim Elaltunkara

‘Lê Dezawo’ dewe Azîzan ra Hasan Kuş

‘Leyro Mirî’ dewe Saricon ra Hûnermend Ciwan Adar

Malla Lori’ Hûnermend Rençber Ezîz

‘Day Bego Vuno’ Darahenî ra Hûnermend Mücahit Göker

‘Day Leyro’ dewe Xelîfan ra Bava Yılmaz

‘Nara Min’ Gexî ra Hûnermend Ali Doğan Gönültaş

‘Dedkeyna’ dewe Xelîfan ra Abdurrahman Yılmaz

‘De Gîdî Gîdî Xoney Hecî’ dewe Çon ra Sal Berf

‘Hûs Mih(Deyîra Zeyn)’ dewe Alaaddîn ra Sevtap Bolkan

‘Eyşe’ dewe Xelîfan ra Ömer Yolcu

‘Hoy Daye’ Çewlîg ra Abdulkadir Bayram

‘Germikon’ dewe Zeyneb ra Ali Rıza Elçi

‘Awkê Kaşûn’ dewe Xelîfan ra Umut Karaca

‘Hêlla Hêlla’ dewe Çon ra Hamza Korkutata